

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
[ગુજરાતી કૉપીરાઇટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૨૨૪૩૭ દિવસ ૦૪.૯.

ગ્રંથનામ મધ્ય ધૃત્ય

વર્ગિક ૬ - ૨૧

ગાંડીય બાલોદ્યાન-શાળા

બીજી ૨૧ માળા

મેઘધનુષ

('કચુ'બર' નો મોટો ભાઈ)

સંયોજક:

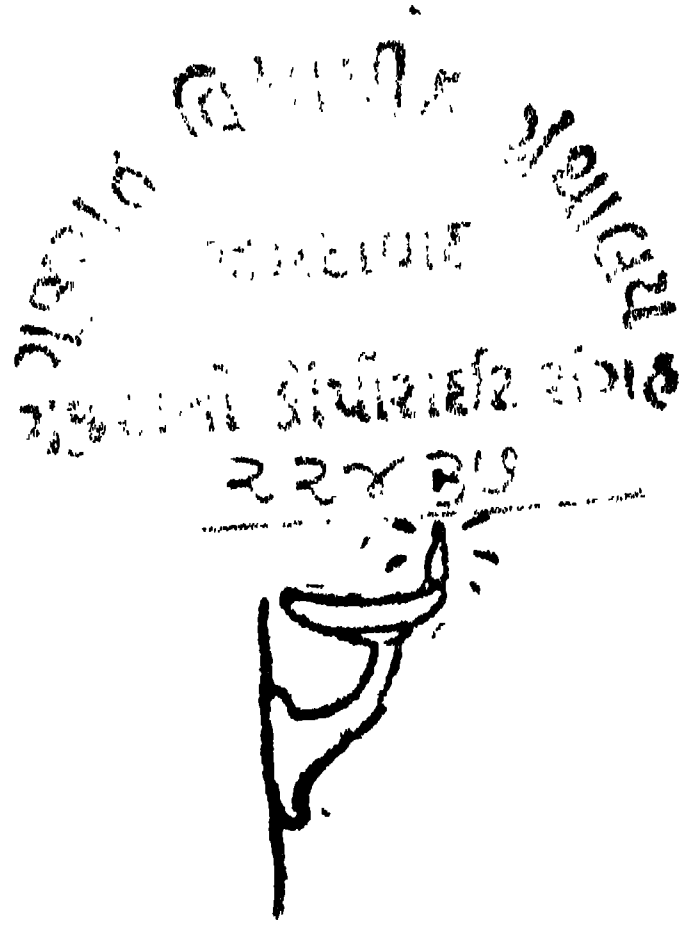
નટવરલાલ વીમાવાળા

પ્રકાશક ગાંડીય સાહિત્ય મંદિર સુરત.

૨૩૭

મુદ્રક: પ્રકાશક
નટવર વીમાવાળા
ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર વતી—
ગાંડીવ મુદ્રણાલય
હવાડિયો ચકલો, સુરત.

આવૃત્તિ ત્રીજી
સં. ૧૯૬૫
સને ૧૯૪૦
કિંમત: ૦-૪-૦

દુનિયાના વિશાળ જ્ઞાનહરિ-
યામાં દુબકી મારવાની તરસ
જાગે એવા આશીર્વાચન સમેત

ને બેઠ

તરફથી

સંયોજક તરફથી—

કચ્છબરનીજ શૈલી પર, પણ જરા
મોટાં બાળકો વાંચીને રસ લઈ શકે
તથા નવા વિષયોમાં ચાંચ બોળી
ઉંડા ઉતરવાની વૃત્તિ ખીલવી શકે તે
હેતુથી મેધધનુષ તૈયાર કર્યું છે.

ન. વી.

મે ધ ધ ગુ ધ

ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર

દાંડીઓ : સામાહિક

કવિ નર્મદના એ જુગજૂના
યશવંત પત્રને સુરતના મુખપત્ર
તરીકે સજીવન કર્યું છે. નાગ-
રિક પત્ર તરીકે તેણે તરત
લોકપ્રીતિ મેળવી છે.
વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૩૫૦.

ગાંડીવ બાળપખવાડિક

૯ થી ૧૪ વરસના બાળકોને
નિશાળના ભણતરમાં રસ જગાડે
અને મદદ કરે એ રીતે
સચિત્ર સરસ લેખો આપતું
પહેલું પખવાડિક. વાં ૯૦ રૂ-
પિયા પાંચ. પરદેશ શિલિંગ બાર.

ગાંડીવ છાપખાનું

ગયા ઓગણીસ વરસની કાર-
કીર્દિમાં આ છાપખાનાએ શુદ્ધ
અને સ્વચ્છ છાપકામ કરવા માટે
સારી ખ્યાતિ મેળવી છે.

હવાડિયો ચકલો, સુરત

સુરત આવો, ત્યારે
જરૂર મલાકાત લેશો.

એનો ભાઈ

વડોદરાની વાત છે. એક ગંદો છોકરો અદાલતમાં ન્યાયાધીશની સામે ઊભો હતો. એ છોકરા સામે આરોપ રસ્તામાં તોફાન કરવાનો હતો.

સાહેબે સવાલ પૂછ્યો: તે અદ્યા, તારા બાપા પાસે તને પહેરાવવા સારાં કપડાં નથી ?

એ' એ' એ', મારા બાપુજી તો મરી ગયા છે—
છોકરે રડતાં જવાબ દીધો.

પણ તારે બીજાં સગાં હશે ને ?

મારે એક ભાઈ છે.

તે ક્યાં છે ?

કમિટી બાગમાં—સંગ્રહસ્થાનમાં.

ત્યાં કંઈ નોકરીમાં હશે ?

ના, જી. ત્યાં એક કાચની બરણીમાં છે.—છોકરે બધાને

અમકાવે તેવો જવાબ દીધોઃ એ બે માથાવાળો જન્મ્યો'તો !

શેરલોક હોમ્સ

શેરલોક હોમ્સનું નામ તમે સાંભળ્યું છે ? શેરલોક હોમ્સ એક પ્રખ્યાત માણસ છે; જો કે એ માણસ જ નથી.

એમ કેમ બને ? એ જ વાત ગમમતની છે ને ?

ખરી વાત એ છે કે એ નામનો કોઈ માણસ થઈ નથી ગયો. એ તો એક કલ્પિત માણસ છે. સરસ્વતીચન્દ્રના જેવો. સર આર્થર કોનન ડોઈલે એક બહુ હુશિયાર છૂપી પોલીસનો માણસ કલ્પ્યો. તેનું નામ પાડ્યુંઃ શેરલોક હોમ્સ.

પછી એક કલ્પિત માણસનાં ઘણાં ઘણાં પરાક્રમે કલ્પી કાઢીને તેમણે બધી પુષ્કળ વાર્તાઓ લખી. એ વાર્તાઓ એવી સરસ કે આખી દુનિયામાં પંકાઈ.

માણસ અનુમાન અને અટકળ વડે પણ કેવી કેવી શોધ કરી શકે છે અને અછલ્લનો ઝીણવટથી ઉપયોગ કરવાથી કેવા ભેદ ખુલી જાય છે તેના દાખલા એ વાર્તામાં એવા મળના છે કે ન પૂછો વાત.

તમે એ શેરલોક હોમ્સની બધી ચોપડીઓ જરૂર વાંચજો. બધી ઇંગ્રેજીમાં છે. બે ચારના ગુજરાતી તરજુમા થયા છે ખરા.

નિઝામની પલટણ

ઘણું ખર્ચ કેાઈ માણસ ખાયલો હોય તો તેને જૈરીની ઉપમા મળે છે. પણ બધાં જૈરાં કંઈ ખાયલાં નથી હોતાં.

હૈદરાબાદના નિઝામઅલી નિઝામે પોતાની રાજધાનીમાં બાઇચોની એક લશ્કરી પલટણ રાખી હતી. એ ટુકડીની સરદાર મિસિસ જેમ્સ હાલ કરીને હતી. પણ તે જમાલખાન અથવા જમાલ સરદારને નામે ઓળખાતી. આ સંબંધે થોડા વખત પર એક કાગળ મળી આવેલો. નિઝામને ત્યાં પેશવાનો એલચી નામે ‘કાળે’ રહેતો. તેણે પેશવાને લખેલું: તમે ફીરંગણુ ને તેની સોપલટણ વિષે પૂછાવ્યું તો લખવાનું કે એ જૈરાંપલટણમાં ૫૦૦ સિપાઈયણો છે. બધી કંઈ ફીરંગણો નથી. મહાર છે, ચમાર છે, કણ્ઠી પણ છે. એ પલટણ મહેલની દેવડી અને ઝનાના પર ચોકી કરે છે. ફીરંગણો બધીઓને બંદૂક તલ્વારપટા વગેરે શીખવીને પોપટ જેવી બનાવી છે. તેમને શું પગાર અપાય છે તે હવે પત્રી જણાવીશ.

બે સવાલો

(૧) હું ફળ છું. મારા ચારે અક્ષર બોહા છે. મારા છેલ્લા બે અક્ષરોમાં એક ગધેડો છે. ને પહેલાં બેમાં ઓછા-

પણાનો ગુણ છે. વચલા બે જમરાજને નોંતરું દે તેવા છે; તો બોલો હું કેણુ ?

(૨) હું અહીં છું, ત્યાં છું, ઉપર છું, નીચે છું, એટલું જ નહિ પણ તમે મને ઊંધે માથે લટકાવો તો તમે પણ મને જોઈને શાઆશી આપશો. મારા વગર તમને કે કોઈને કે ખૂદ બાદશાહને પણ ચાલે તેવું નથી; ત્યારે બોલો હું કેણુ ?

જવાબો બોળી કાઢજો.

ફ્રાંસીની સજ્જ

દુનિયાના કેટલાક દેશોએ ફ્રાંસીની સજ્જ તદ્દન બંધ કરી દીધી છે. સ્વીડને ૧૯૨૧ની સાલમાં નકકી કયું કે હવેથી એવી જંગલી સજ્જ કરવી નહિ.

ફ્રાન્સમાં એનો કાયદો ભૂંસી નાંખ્યો નથી, પણ વપરાતો ચે નથી. બેલ્જીયમમાં ભાગ્યે જ વપરાય છે. ફ્રાન્સમાં તો સો વરસ થયાં એ સજ્જ કોઈને થઈ જ નથી. હોલાંડમાં તો પોણાસો વરસ થયાં ફ્રાંસી બંધ થઈ. ઇટાલીએ પોણાબસો વરસથી એવું મોત કાઢી નાંખ્યું છે. પોર્ટુગલ ને રૂમાનિયામાં પણ એવી સજ્જ થતી નથી.

આપણા દેશમાં હજી એ સજ્જ ચાલુ છે.

વિંછુનો આપઘાત

વિંછુઓ પણ જ્યારે આક્રમકમાં આવી પડે ત્યારે આપઘાત કરે છે એ જાણવા જેવું છે. વિલાયતમાં એક પંડિતે એનો અખતરો કરી જોયો. એણે એક વિંછુને પકડી તેની આસપાસ સળગતી દીવાસળીઓ ગોઠવી. વિંછુએ આમથી તેમની બહાર નીકળવાને બહુ ફાંફાં માર્યા; પણ કંઈ વળ્યું નહિ; નાસી જવાયું નહિ. છેવટે કંટાળીને તેણે પોતેજ પોતાને ડાંબ દીધો. પોતાનું છતાંય એ ઝેર તેને વ્યાપી ગયું અને તે મરણ પામ્યો.

માણસની પેઠે નાનાં પ્રાણીઓને પણ અછલ્લ તો છેજ.

મેમગધેડો

એક ગોરા સાહેબનો દીકરો માંદો પડ્યો. ડાકટરે ગધેડીનું દૂધ પાવાની સલાહ આપી. સાહેબે પોતાના નોકરને બોલાવી કહ્યું કે: ગધા લાવ.

નોકર બિચારો એક ગધેડો લઈ આવ્યો. તેને બળર નહિ કે સાહેબને તો ગધેડી જોઈએ છે.

સાહેબે બહુ બહુ માથાફાડ કરી, પણ નોકરને કેવી રીતે સમજાવવું? તે સમજે જ નહિ, કે સાહેબને ગધેડી જોઈએ છે!

આખરે સાહેબે એક યુક્તિ બોધી કાઢી. તેણે પોતાની મડમને બહાર બોલાવી. પોતે ઉભો રહ્યો. ગધેડા સામે આંગળી કરી કહ્યું: હમકુ ચે સાહેબગધા નહિ મંગતા. હમકુ મેમગધા ચાહીયે. મેમગધા લાવ.

હવે નોકર બરાબર સમજી ગયો ને હસતો હસતો ગધેડી લેવા આવ્યો ગયો.

ભાષાની અણુસમજના કિસ્સા ઘણી વાર બહુજ રમુજ હોય છે.

એક અર્થની કહેવત કેટલી ?

જગલાને બહલે ભગલો કુટાયો.

ઓડનું ચોડ. અલ્લાને સાટે મુલ્લા પરણ્યો.

હરખાને ઠેકાણે પરખો.

આલી સાટે માલી.

રાજલી સાટે પુંજલી.

એકજ અર્થ સૂચવવા માટે આ જુદી જુદી કહેવતો ગુજરાતના જુદા જુદા ભાગોમાં વપરાય છે.

થોડોકજ ફેર ?

હિન્દુસ્તાનના માલદાર લોકો ભણેલા બનવા વિલાયત જાય છે. વિલાયતના ભણેલા લોકો માલદાર બનવા સારૂ

અહીં આવે છે. એમાં કેટલો ફેર ?

સૌથી મોટું થીયેટર

દુનિયાની સૌથી શોખીન પ્રજા ફ્રેન્ચ પ્રજા છે એટલે સૌથી મોટું થીયેટર એ પ્રજા પાસેજ હોય એમાં નવાઈ નથી. પેરીસમાં દુનિયાની સૌથી મોટી નાટકશાળા છે. તે પાંચેક વીંધાં જેટલી જમીન રોકે છે. એની પાછળ કુલ દશ કરોડ ફ્રાંક ખર્ચાયલા. ને એ ખર્ચ કંઈ ઝાઝો ન ગણાય.

ચોટીક ગમ્મત

ગધેડાને કાન લાંબા કેમ હશે ?

એને શિંગડા નથી તેથી શિંગડાને ખહલો લાંબા કાનથી વાળેલો લાગે છે.

નારદજીની ચોટલી ઉભી કેમ ?

નારદ હંમેશા ઉંચેથી નીચે ઉતરે એટલે શરદીમાં જેમ સોના રૂંવાડાં ઉભાં થઈ જાય તેમ એમની ચોટલી પણ શરદીથી ઉભી થઈ જતી હશે.

ચીનની દીવાલ

દુનિયાની અનેક નવાઈઓમાં ચીનની દીવાલ પણ એક છે. એ લગભગ બે હજાર વરસ જૂની છે, ને છતાં એવી મજબૂત છે કે હજી સુધી તટ્ટી રહી છે. ટેઇન કુટુંબના

પહેલા રાજાએ તાતાર લોકોના હુમલામાંથી બચવા માટે એ બંધાવેલી. ચીનની આખી ઉત્તર હદ પર એ આવી રહી છે. મોટા મોટા પહાડ, નદીઓ ને કેતરોમાંથી એ પસાર થાય છે; અને સાડાબારસો માર્ગ લાંબી છે. એની સરાસરી ઉંચાઈ ૨૦ ફુટ છે. જડાઈ પાયા આગળથી ૨૫ ફુટ ને ઉપરથી પંદર ફુટ છે. પચીસ ફુટ જડી દીવાલ કેટલી મજબૂત હોય તે વિચારી જોજો.

નૂરજહાનનાં દહીંભાત

કેટલાક મુસલમાનોમાં લગ્ન વેળા દહીંભાત ખાવાનો રિવાજ છે. દહીંભાતના રિવાજને શહાનક કહે છે. આ રિવાજનું મૂળ જાણુવા જેવું છે. જહાંગીર જોધખાંડ નામની રજપૂતાણીને પરણેલો, વળી નૂરજહાન સાથે પણ તેણે લગ્ન કરેલું. આ નૂરજહાનની મશ્કરી કરવાનો જોધખાંડએ વિચાર કર્યો.

પછી તેણે કેટલીક રજપૂતાણીઓને, કેટલીક મુસલમાનીઓને અને સાથે નૂરજહાનને પણ તેડી સૈને ઉભાણી આપી. થોડુંઘણું સૌએ ખાધું, એટલે બધાની આગળ દહીંભાતના વાડકા મૂક્યા ને કહ્યું: જે સૌએ પતિવ્રત પાળ્યું હોય, તેણેજ આ દહીંભાત ખાવો.

નૂરજહાન જહાંગીર સાથે તો બીજી વારની પરણેલી.

પહેલાં તે શેરખાંની ઓ હતી. એટલે તે આ સાંભળતાંજ
ભઠીને ભાગી ગઈ. ત્યારથી રિવાજ પડ્યો.

વાણિયો રાજ

કહેવાય છે કે છઠી સદીમાં ઉત્તરમાં રાજ કરનાર
હર્ષવર્ધન રાજ ન્યાતે વાણિયો હતો. સામાન્ય રીતે
વાણિયાઓ રાજ થયાનું બહુ જણાતું નથી.

મુંબાઈની મઝા

શામજી પટેલ કહે: બધા મુંબાઈ મુંબાઈ કરે છે પણ
મુંબાઈ છે જ ક્યાં? બધું ગોટાળમ્, પિંડાળમ્ મુંબાઈ નામદું
એકે સ્ટેશનજ નથી. ઘોખી તળાવ, ગોવાળિયા તળાવ, કાવ-
સજી તળાવ! નામ ત્યારે તળાવ, પણ નામનોજ તડાકો—પા-
ણીની જાત ન મળે. પીવા જાય તે તરસે મરે. પાચધુની
પર ગયો તો પગ ક્યાં ઘોવા તેજ સમજાયું નહિ. ચંદન
જોઈતું હતું એટલે ચંદનવાડીમાં ગયો તો રામ રામ! કંઈ
ન મળે. ડુક્કર ગલીમાં ડુક્કર રહેતા હોય તો બાપનાજ સમ.
ચિખલવાડીમાં ચિખલ(=કાદવ) બહુ હશે ધારી જોડા પહેર્યા
વગર ગયો તો ટાંટિયા પથરા વડે ટીચાઈને ટીપાઈજ ગયા.
એ તે કંઈ મુંબાઈ છે? જળ ત્યાં સ્થળ ને સ્થળ ત્યાં જળ!

ઠાણો રાજ

ચશવંતરાવ હોદ્કર ઠાણો હતો. તેને પોતાની છબી

પડાવવાનું મન થયું. એક હોંશિયાર ચીતારાને બોલાવ્યો ને કહ્યું કે મારી છબી ચીતરી લાવ.

ચીતરે વિચારમાં પડ્યો. જે રાજાને કાણે પાડે તો તેને માહું લાગે ને ગુસ્સે થાય. કાણે નહિ ને દેખતો ચીતરે તો છબી ખોટી થાય. આખરે તેણે જુદીજ જુદી લઢાવી. તેણે રાજાને ઘોડા પર શિકારી વેશમાં બેસાડ્યો, હાથમાં બંદૂક આપી, તથા નિશાન તાકવા માટે એક આંખ બંધ કરીને બંદૂક ગોઠવે છે એવી યોજના કરી. એ પ્રમાણે રાજાની ખોડ ઢંકાઈ ગઈ.

તેની ચતુરાઈથી ખુશી થઈ હોદ્કરે તેને ૫૦૦૦ રૂપિયાનું ઇનામ આપ્યું.

ચીનનો રાજવૈદ

હમણાં તો ચીનમાં બધી ઘણી ફેરફારી થઈ ગઈ છે. પણ પહેલાં ચીનમાં રાજાને ત્યાં જે રાજવૈદો રહે તેને વિષે જુદોજ રિવાજ હતો.

જ્યાં સુધી રાજા સાજોસમો હોય ત્યાં સુધી દાકતરોનો પગાર ચાલુ રહે. રાજા માંદો પડે કે દાકતરોનો પગાર બંધ થયોજ સમજવો. જ્યાં સુધી રાજાનો મંદવાડ રહે ત્યાં સુધી દાકતરનો મરો. તે સારો થાય કે તરત પાછો પગાર ચાલુ થાય.

એક રીતે આ પદ્ધતિ સારી ખરી. કેમકે રાજા માંદોજ ન પડે તેની ફિકર હાકતર રાખ્યા કરે.

સિંગર કંપની

હરજીના શીવવાના સંચા બનાવનાર સિંગર કંપનીનું મકાન અમેરિકામાં ન્યુયોર્કમાં આવેલું છે. આ મકાનને ૪૧ મજલા છે. એનું આખું કદ ૬૭ લાખ ઘન ફુટ ગણાય છે. કુલ ઉંચાઈ ૬૭૦ ફૂટ છે. એમાં કુલ ૬૦૦૦ માણસ રહી શકે છે. ૩૦૦૦ રતલ વજન ઉંચકી શકે એવી વીસ લીફ્ટ ઉરફે વિજ્ઞાનિક દાહર છે. ૧૩૦૦૦ વિજ્ઞાનિક દીવા, ૧૮૫ વિજ્ઞાનિક પંખા અને ૨૦૦૦ ઘોડાબળ જેવડું બોઈલર પણ છે. ગોરા લોકો ધંધો કેવા મોટા પાયા પર કરે છે, તેનો ખ્યાલ આ પરથી આવશે.

ક્ષ-કિરણના ઉપયોગ

લગભગ આઠીસ વરસ પર જર્મનીના પ્રોફેસર રોન્ટજને નવીજ જાતની યુક્તિ શોધી કાઢી. તે વડે અપારદર્શક વસ્તુઓની અંદર પણ જોઈ શકાય છે. જે કિરણો વડે આમ જોઈ શકાય છે તેને ક્ષ-કિરણ કહે છે. એનો મુખ્ય ઉપયોગ શરીરના અંદરના ભાગમાં નજર કરી કયા રોગ કે શું નુકસાન છે તે જોવામાં કરવામાં આવે છે. મુંબાઈમાં કેટલાક હાકતરો આ વિધા જાણે છે.

આ કિરણોના ખીજ પણ ઉપયોગ છે. હીરો ખરો છે કે ખોટો તે પારખવામાં એ કામ લાગે છે. ખોટા હીરામાંથી ક્ષ-કિરણો પસાર નથી થતાં. વળી ચોરોએ કંઈ વસ્તુ જોડામાં સંતાડી હોય તો તે બહારથી જણાઈ જાય છે. મોટા મોટા ઈજનો કે યંત્રોનું પોલાદ અંદરથી સડી ગયું છે કે કેમ તે પણ એના વડે પકડી શકાય છે. શરીરમાંનું હાડકું ભાંગ્યું હોય ત્યારે તો એના વડેજ ઉપાય કરી શકાય છે. આ શોધને દિવ્યચક્ષુનું નામ આપી શકાય. વીસમી સદીની એ એક નવાઈજ છે!

એક આનીભાર મીઠું

દાળમાં એક આનીભાર મીઠું નાંખવાનું રાધાને કહી મા મંદિરે ગઈ.

પછી સૌ ખાવા બેઠાં. એક સળડકો મારતાં જ બધાંએ ચૂંચૂ કરી નાંખ્યું. માએ રોળા કકડાવ્યા: કેમરે અલિ, કેટલું મીઠું નાંખેલું? એક આનીભાર કહેલું, તે યાદ છે કે?

બા, આની તો નહિ જડી. તે પછી બે અઢીકા જડ્યા તેનાથી તોળીને ખરાખર જ નાંખ્યું હતું !

ન્યુટનનો દાંત

અનેક શોધ કરનાર સર આયઝેક ન્યુટનનો એક દાંત

મળી આવેલો. તે વેચવા કાઢતાં તેના રૂ. ૪૫૦ ઉપજ્યા.
જેણે વેચાતો લીધો તેણે એને વીંટીમાં જડાવ્યો !

ચીનનો દરજી

એક પારસી ગૃહસ્થ જુદા જુદા દેશો કરતો ચીન જઈ
ચઢ્યો. ને ત્યાં તેને બે ત્રણ મહિના રહેવાનું થયું, તેથી
એક ઇન્તર શીવડાવવાની જરૂર પડી. તેણે કાપડ ખરીદીને
એક ચીની દરજીને મોકલી આપ્યું. માપાં માટે પોતાની
એક જૂની ઇન્તર મોકલી કે આ મુજબ બનાવજો.

જ્યારે આઠ દહાડા રહીને દરજીએ ઇન્તર શીવીને મોકલી
ત્યારે પારસી ભાઈ તો આભાજ થઈ ગયા ! એ નવી ઇન્તરને
દશબાર ઠીંગડાં ને પાંચ સાત તો બાકેરાં જ હતાં ! વાત
એવી હતી કે પેલી માપાં માટેની જૂની ઇન્તરમાં જ્યાં જેવાં
બાકેરાં ને ઠીંગડાં હતાં—બરાબર તેવાં જ બાકેરાં ને ઠીંગ-
ડાંવાળી આ ઇન્તર પેલા બુદ્ધિશાળી દરજીએ તૈયાર કરીને
મોકલી હતી ! વાંક કેનો, દરજીનો કે પારસી ગૃહસ્થનો ?

ગણિતનો ખેલ

એક માળીએ પોતાની વાડીની ફેરી આપી બે માણ-
સને તે વેચવા મોકલ્યા. એકને ત્રીસ આપીને કહ્યું કે આ
ચૈસાની બે વેચવી. બીજાને ત્રીસ ફેરી આપી કહ્યું : આમાંની

પૈસાની ત્રણ વેચજે.

વેચીને જાને કુલ ૨૫ પૈસા લઈ આવ્યા.

બીજે દિવસે માળીએ એવી જ બે જાતની એટલી જ કેરી એક માણસને આપીને કહ્યું કે એને સેળસેળ કરી તું તારે બે પૈસાની પાંચ લેજે વેચી નાંખજે. એટલે મેળ મળી રહેશે.

પણ જ્યારે માણસ વેચીને ૨૪ પૈસા જ લાવ્યે ત્યારે માળી અચંબો પામ્યો !

કારણ શોધી કાઢો.

જાપાનમાં કન્યાલગ્ન

જાપાનમાં કન્યાનું લગ્ન માળાપને માટે શોકનો પ્રસંગ ગણાય છે. તે દિવસથી જાણે છોકરી માળાપને મન મૂએલી જ લેખાય છે. છોકરી બાપને ઘેરથી ઘોળાં-શોકનાં લુગડાં પહેરીને નીકળે છે, અને જાણે તે જમલોક જતી હોય તેવો જ બધો દેખાવ થાય છે. ઘરને ઘોઘઘાઘને વાળીઝૂડીને સાફ કરવામાં આવે છે. પોતાને નવે ઘર છોકરી દાખલ થાય છે ત્યાં સુધી બે મશાલો સાથે તેને લઈ જાય છે ને તે ત્યાં પહોંચતાં જ જાને મશાલને હોલવી નાંખવામાં આવે છે.

ગુજરાતમાં પણ છોકરીને સાસરે વળાવતાં તેના પિયરિયાં રડે છે જ !

વિંછુ કરડે ત્યારે—

- (૧) ઊરડીનાં પાંદડાં ચાવીને ડંખ પર મૂકવા.
- (૨) મીઠાનું પાણી કરી ટીપે ટીપે નાકમાં નાંખવું.
- (૩) આંખલીના ચીચોડાની ઉપલી છાલ ડંખ પર લગાડવી.

(૪) ચીચોડો અડધો પાણીમાં ઘસી, બાકી રહેલા અડધાને ડંખ પર વળગાડવો. એવો વળગશે કે ઝેર ચૂસ્યાં પછી જ ખરી પડે.

(૫) આંખા પરથી ફેરી તોડતાં ચીક નીકળે છે. આ ચીક ડંખ પર ભરવાથી પણ ઝેર ઉતરે છે.

કોઈને કરડે ત્યારે હાંફળાફાંફળા ન થતાં, આમાંના ઉપાયો અજમાવી લેવા.

એ કઈ વસ્તુ ?

એવી કઈ વસ્તુ છે, જેને પાંખ નથી, પગ નથી, વાહન નથી, ગતિ પણ નથી; છતાં એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે જાય છે ? રસ્તો.

માણસ કે રાખખસ ?

૭૦ વરસની ઉંમરે ખાવા બેસનાર ડાસાને ભાન ન હોય કે પોતે અત્યારે સુધીમાં ૪૦૦૦ મણુ અનાજ ચાવી

ગયો છે ! એ બધાં અનાજથી લદાયલા બિટ, ગાડાં ને ટોપ-લાઓનું લશ્કર જો એની આંખ આગળથી પસાર થતું હોય તો એ હબકી જ જાય.

બચપણ ને જુવાની ને ઘડપણ ગણતરીમાં લેતાં પણ એક સાધારણ ઉત્તમ તન્દુરસ્તીવાળા માણસે ખાધેલી રોટ-લીઓનો સરવાળો કરીએ તો ૫૦૦ મણ વજનનો ૧૦ ફૂટ જાડો, ૧૦ ફૂટ પહોળો ને બાર ફૂટ લાંબો મોટો રોટલો થાય.

એની ખાધેલી ખાંડમાંથી શ્રીનાથજી ખાવાના દશેક અઘ્રફૂટની સામગ્રી તૈયાર થાય.

એનું પીધેલું પાણી રોજ તળાવ રૂપે એના પેટમાં ભેગું થયાં કરતું હોય તો પેટ ૧૫x૧૦x૬ ઘનફૂટ મોટું જોઈએ. અધધધધ !

એને જો પાન ખાવાની સામાન્ય ટેવ હોય, તો એણે ૫૦૦૦૦ પાન ખાધાં હોય. અસામાન્ય ટેવ હોય તો તો પાંચેક લાખ પાનનો ખુરદો થયો હોય. સોપારી, ચૂનો ને કાથો ફેટલાં તેનો ક્યાસ કરી લેવો !

જળો

જળો શું છે તે જાણો છો ? જળો એ એક જાતનાં છવડાં છે. તે માણસનું લોહી બગડ્યું હોય ત્યારે બહુ

ઉપયોગી થઈ પડે છે. જે ભાગમાંનું લોહી બગડ્યું લાગે છે, તે ભાગ પર જળો મૂક્યાથી તે જંતુ તમામ ખરાબ લોહી ચૂસી લે છે; અને માણસનો રોગ કેટલેક અંશે દૂર થાય છે.

આ જળો હવામાન પણ કહી આપે છે; આ રીતે: એક પારદર્શક કાચની બરણીમાં પાણી ભરી જળોને મૂકવી. પછી જોયા કરવું.

ઉઘાડ રહેવાનો હશે તો એ છેક હેઠે પડી રહેશે. વરસાદ પડવાનો હશે તો છેક ઉપર ચઢી આવશે. વંટોળિયો થવાનો હશે તો અંદર કુદાકુદ કરશે. ને વરસાદનું જબરદસ્ત આપદું થવાનું હશે તો પાણીની બહાર ઉપલા ભાગમાં ફર્યા કરશે.

આ જળો જીવડાં નદીની પાસે નજરે પડે છે.

દંતૂશળ વિનાનો હાથી—

તમે દંતૂશળ વિનાનો હાથી નહિ જ જોયો હોય. પણ લંકામાં નરહાથીઓને દંતૂશળ નથી હોતા. તેમને બે ત્રણ દંતુડી હોય છે, પણ તે શા કામની ? હાથીદાંત લંકામાં બહુ મળતો જ નથી. ત્યાં તો પ્રાણીઓને શિંગડાં પણ બહુ ટૂંકાં હોય છે.

દારૂના ઘેનમાં

બે દારૂડિયા આગગાડીમાં બેઠા બેઠા વાત કરે છે.

એકે પૂછ્યું: કેટલા વાગ્યા ?

બીજાએ જેમ તેમ ગજવામાંથી દિવાસળીની પેટી કાઢીને તે સામે જોઈને કહ્યું: મંગળવાર.

સાંભળી પહેલો બોલ્યો: અરેરે, મારે અહીં ઉતરી જવાનું છે.

તુર્કીમાં છાપાં

ઇસ્તંબુલ અથવા કુસ્તુનતુનિયા જેને ઇંચેજીમાં કે-
ન્સ્ટાન્તીનોપલ કહે છે એ તુર્કીની રાજધાની છે. તેમાં પાંત્રીશ
છાપાંઓ નીકળે છે. આઠ તુર્કી લાખામાં, ત્રણ ફ્રેંચ લાખામાં
ત્રણ ઇંચેજી લાખામાં, પાંચ ગ્રીક લાખામાં, નવ આરમિનિયન
લાખામાં, ચાર બલ્ગેરિયન લાખામાં. એકેક હીબ્રુ, અરબી,
ફારસીને જર્મન એ દરેક લાખામાં. આવી આવી જુદી જુદી
ભાષાઓમાં, આટલાં છાપાં બીજા કેઈ શહેરમાંથી ભાગ્યેજ
નીકળતાં હશે. મુંબાઈમાં ઇંચેજી, ગુજરાતી, હિંદી, મરાઠી,
મારવાડી, ઉર્દુ, ફારસી, પોરટુગીઝ અને ઇટાલિયન ભાષામાં
યજુ એક, એમ છાપાંઓ નીકળે છે એ વિવિધતા સારી ગણાય.

ગણિતની ગમ્મત

એકથી સોળ સુધીની રકમની ચાર ચારની ચાર હાર
એવી રીતે ગોઠવો કે તેની ઊભી ચાર સળી ને આડી ચાર

સળીઓ તેમજ ચોકડી સળીઓનો દરેકનો સરવાળો ૩૪ થાય.

આ રહી એ ગોઠવણી

૧	૧૪	૧૫	૪
૮	૧૧	૧૦	૫
૧૨	૭	૬	૯
૧૩	૨	૩	૧૬

ચોકડી સળીઓ એટલે (૧) ૧-૧૧-૬-૧૬ (૨)

૪-૧૦-૭-૧૩.

આવી ગણિતની ખીજ રમુજો તમે જાતે ગોઠવવા પ્રયત્ન કરો. તમારો વખત આનંદમાં જશે ને વળી ગણિતમાં લહેજત આવશે.

ખરતા તારા

તારાઓ બધા આ પૃથ્વીથી ચે મોટી મોટી એવી દુનિયાઓ છે એમ બધાએ વાંચ્યું છે, ને જાણે છે. પણ પાછા જ્યારે તેઓ તારાને ખરી પડતા જુએ છે, ત્યારે એ મોટી દુનિયાના ભારથી પૃથ્વી ચગદાર્ધ કેમ નથી જતી એમ તેઓ ગુંચવાય છે. એ વાત સમજવા જેવી છે. જે ખરી પડે છે તે તારાઓ નથી, પણ ‘મિટીયર’ છે. ઇંગ્રેજીમાં એવું એનું જુદું મામ છે-ગુજરાતીમાં તારા એ એકજ શબ્દ વપરાય છે.

આવા ખરેલા તારાઓ ઉરફે મિટીયરો ભેગા કરાય છે અને ઘણાંક સંગ્રહસ્થાનમાં તે છે પણ ખરા.

એ મોટા પથરા હોય છે-પથરા જ છે, ને કોઈક ગ્રહ કે ધૂમકેતુમાંથી છુટીને ખરી પડેલી રજકણો કે ટુકડાઓ હોય છે. આકાશમાં તે ધૂમતા હોય ત્યારે અચાનક પૃથ્વીના વાતાવરણમાં કેટલીક વાર ધૂસી આવે છે.

એનો રંગ કાળો ભસ્મર જેવો હોય છે. ગુજરાતીમાં આ ખરતા તારા માટે જુદો શબ્દ નથી, તેથી મોટે જોતાળો નીપજે છે.

કાળા જે મુસલમાનોનો પવિત્ર પથર ગણાય છે, તે આવો મિટીયર જ છે અને આરમાનમાંથી પડેલો તેથી તે પવિત્ર ગણાયો છે એમ કહેવાય છે.

પાણી વિના ચાલે કે ?

ખાધા વિના ચાલે 'અરૂં', પણ માણસને પાણી વગર તો ચાલે જ નહિ એમ કહેવાય છે ને એ વાત સાચી છે. અપવાસ કરનારાઓ પણ અમુક ગાળે થોડું થોડું પાણી તો પીએ છે જ. પણ દુનિયામાં નવાઇઓનો પાર નથી. તારાન્તુલા નામની કરોળિયાની એક જાત પાણી વિના ચલાવી શકે છે. તે સિવાય કેટલીક જાતની ધરોળી પણ પાણી નથી પીતી. વળી વેરાન અને ઉજ્જડ પ્રદેશો જ્યાં પાણી હોતું નથી, ત્યાંના

સાપ, વગેરે પ્રાણીઓ પાણી વગર ચલાવી શકે છે. જિંટ પાણી વગર આઠ દહાડા ચલાવી શકે છે એ બાણીતી વાત છે.

હમ્બગ

‘હમ્બગ’ શબ્દ ઇંગ્રેજી બાણનારાઓમાં ખૂબ વપરાય છે. હવે તો તેનો વપરાશ ઘણો વધી પડેલો છે ને જે તે વાપરે છે. એતું મૂળ બાણવા જેવું છે. યુરોપમાં ઓગણીસમી સદીના પાછલા ભાગમાં એક મોટી લઠાઈ ચાલતી હતી તે વેળા ખોટા ગપગોળા, જુઠા હેવાલોવાળી પત્રિકાઓ, અડબંગ જેવી ખબરો વગેરે બધું જર્મનીના હેમ્બર્ગ શહેરમાંથી ઘણું બહાર પડતું હતું. એટલે સુધી, કે કેાઈ કંઈ વિચિત્ર વાત કહે તો સો “હેમ્બર્ગથી લાવ્યો, હેમ્બર્ગથી લાવ્યો” એમ ઠેકડી કરતા થઈ ગયા. એમ કરતાં કરતાં હેમ્બર્ગનું હેમ્બગ ને આખરે ‘હમ્બગ’ થઈ ગયું. આ શબ્દ ઇંગ્રેજી ભાષાની જૂની ચોપડીઓમાં વપરાયેલો નહિ દેખાય.

રમુજી કારણ

એક છત્રી વેચનારની દુકાને પાટિયું મારેલું હતું કે: આ વરસે પુષ્કળ વરસાદ પડશે.

એક ઘરાકને નવાઈ લાગી. તેણે દુકાનદારને પૂછ્યું: કેમ ! સાહેબ, તમને ક્યાંથી ખબર પડી કે વરસાદ આ વરસે પુષ્કળ પડશે ?

છત્રી વેચનારે જવાળ દીધોઃ ઝોડો ! એ તો ચોક્કસ છે, અમે આ સાલ વિલાયતથી ઘણીજ છત્રીઓ મંગાવી છે, તેથી.

મીઠાનું તળાવ

દક્ષિણ આસ્ટ્રેલિયામાં એક અતિ વિચિત્ર તળાવ છે. એ કેવળ શુદ્ધ મીઠાનું તળાવ છે. જમીનમાં એક મોટો ખાડો છે ને તે શિયાળામાં ભરાઈ જાય છે. ઉનાળામાં પાણી સૂકાઈ જાય છે અને ત્યાં શુદ્ધમાં શુદ્ધ મીઠાનો મોટો જથ્થો અવશેષ તરીકે રહે છે. દરથી જોઈએ, તો જાણે ખરદનો ડુંગર જ લાગે. આ મીઠું એવું તો મજબૂત ને ગઠ્ઠા જેવું હોય છે કે માણસો તો શું પણ ગાડાં સુદ્ધાં એના ઉપરથી પસાર થઈ જાય છે. એટલું ખરું કે એ ગઠ્ઠા નીચે ગંદું, ખારું પાણી પણ પુઝળ હોય છે જ.

ઉનાળામાં સૂરજ પોતાનું કામ કરી લે એટલે પછી મીઠું એકઠું કરી લે છે. એના મોટા ગચિયા ને ગચિયા કાપી કાઢી તેના ઢગ મારે છે. તે સૂર્યના અજવાળાથી ઝગઝગી રહે છે. પછી એને ગાડાંઓમાં ભરી કાપ્યાને લઈ જવામાં આવે છે. ત્યાં સાફ કરી ખબરમાં મોકલે છે.

આંટણનો ઉપાય

ઘણા માણસની ચામડી એવી હોય છે કે જોડા પહેર્યાથી આંટણ થયા વગર રહેતું જ નથી. તવા જોડા હોય ત્યારે તો આંટણ ઘણાંખરાને થાય જ છે. આનો ઉપાય જાણો. ઠીક.

(૧) પીલુડીના ઝાડના પાંદડાનો રસ ટાઢી તેમાં જરા સિંધવ નાંખી આંટણ પર ઘસવું.

(૨) દીવેલથી પણ આંટણના ફાદો જોડી જાય છે.

(૩) જોડામાં અંદરથી માખણ અને સંઘજીર જે વાણ વાર ચોપડવાં. એવી આંટણ બનતાં યુધી પડશે જ નહિ.

પ્રાણીઓનાં આયુષ્ય

હાથીઓ સો સવાસો વરસ યુધી હવે છે. ઘોડા, ગધેડાં, કુતરાં વગેરે વીસથી ત્રીસ વરસના આયુષ્ય આયુષ્યલોગ વે છે. પણ માછલીઓ બહુ લાંબું હવે છે. સામન નામની માછલી સો વરસ, અને પાઈક તો બસો વરસ હવે છે. કહે છે કે મગર અને કાચબાઓ ત્રણસો વરસ યુધીનું આયુષ્ય ગાળે છે. પણ એ સૌથી લાંબું હવન વહેલનું ગણાય છે. વહેલ પાંચસો વરસ યુધી હવે છે, એવો અડસટો નીકળ્યો છે અને તેના શરીરના બંધારણ તરફ

ધ્યાન આપતાં એ વાત સાચી લાગે છે.

ખચુકલી ટપાલ-ઓફીસ

દુનિયાની સૌથી નાની ટપાલ-ઓફીસ મેગેલનની સામુદ્રધુનીમાં આવેલી છે. સૌથી નાની છતાં એ સૌથી વધારે સુરક્ષિત છે.

એક મોટા ખડક પર એક રંગેલા પીપને સાંકળ વડે બાંધેલું છે-એવી રીતે કે ટેરાડેલપુએગોની સામે છૂટથી તે તર્યા કરે છે. ત્યાંથી પસાર થતું દરેક વહાણ-સ્ટીમર-તેમાંના કાગળો કાઢી લેવા અને નવા મૂકવા માટે હોડી છોડે છે. આ નાનકડી ટપાલ-ઓફીસને ટપાલીની કે માસ્તરની જરૂર નથી. દુનિયાના તમામ જહાજ કાફલાઓ એનું રક્ષણ કરે છે અને હજુ સુધીમાં લઠાઈ વેળા સુદ્ધાં કેઈ પણ પ્રજાએ એના પર તરાવ મારી હોય એવું બન્યું નથી.

આવું બનાવો

લીમડી ગામે ગાડી મલી

રમા નેમુને માર

આ વાક્ય બંને છેડેથી એકસરખું વંચાય છે. આવાં વાક્ય બનાવવાનું અધરું છે. તમે પ્રયાસ કરી જોજો.

આવું બનાવજો

એકથી પચીસ સુધીના આંકડાઓની પાંચ પાંચની પાંચ હાર ગોઠવો. આ હાર આડી ને ઊભી એવી થવી જોઈએ કે દરેક હારનો સરવાળો ૬૫ થાય.

હ્યો, જુઓ:

૧૭	૨૪	૧	૮	૧૫
૨૩	૫	૭	૧૪	૧૬
૪	૬	૧૩	૨૦	૨૨
૧૦	૧૨	૧૯	૨૧	૩
૧૧	૧૮	૨૫	૨	૯

ઊભી હાર ને આડી હારનો સરવાળો કરી જુઓ. એ ચોકડીહારોનો સરવાળો પણ ૬૫ જ થાય છે.

ગમ્મતની ગણતરીઓ

ક્યાં માણસ ને ક્યાં ચાંચડ? માણસ ચાંચડને ચોળી નાંખે છે, પણ ખરું જોતાં ચાંચડના પ્રમાણમાં જેવડું શરીર એને મળ્યું છે તેવડી શક્તિ એનામાં નથીજ. ચાંચડ પોતાના પ્રમાણમાં જેવડો ફૂદકો મારે છે તેવડો માણસ પોતાના શરીરના પ્રમાણમાં મારી શકતો હોય તો એ કુતુખ મિનાર પરથી સહેલાઈથી ફૂદકો મારે. ઘાસકંસારીની ફૂદકાશક્તિ

શરીરના પ્રમાણમાં માણસને મળી હોય તો એ દશ બાર ફૂટકે તો સુરતથી વલસાડ જઈ પહોંચે.

બગાઈના જેટલી શક્તિ માણસને હોય તો એ નાગિયેરના ઝાડને દંડા રૂપે રાખી તેના પ્રમાણમાં ગિલ્લી લઈ ગિલ્લીદંડા રમી શકે.

લાસમાં ફરતા કેટલાક જંતુ જેટલી ભૂખ આપણને લાગતી હોય તો રોજ આપણને અધમણુ અનાજ ખાવાને જોઈએ.

ફીડી પોતાના કરતાં ચારગણો ભારે ઘઉંનો દાણો પોતાના દરમાં લઈ જાય છે, અને પોતાનાથી હજારો ગણી ઉંચાઈવાળા ઝાડ પરથી ગળડીને જમીન પર પડે છે, તોયે એને કંઈ વાગતું નથી !

કુદરતની કળા ગહન છે !

મરૂતનો ખોરાક

આપણે ઘણી ઘણી વસ્તુઓ ખાઈએ છીએ, પણ સૌથી અગત્યની વસ્તુ હવા છે. આપણે કુલ રોજ કેટલી હવા ખાઈએ છીએ એનો તમને ખ્યાલ છે ? એક શ્વાસો-શ્વાસમાં ૩૦ ધન ઇંચ જેટલી હવા આપણા શરીરમાં નાક વાટે જાય છે. એ રીતે ચોવીસ કલાકમાં ૬૪૮૦૦૦ ધન ઇંચ હવા આપણા શરીરમાં જાય છે અને તેનું વજન પોણા મણ કરતાં વધારે છે. માણસને રોજ

બશેર ત્રણ શેર ખોરાક ને ચાર પાંચ શેર પાણી જોઈએ છે પણ હવા તેને પોણો મણ જોઈએ છે.

ફેંચ ચાત્રાઈ

કેટલાક વખત પર જાપાનની એક પેઢીએ દેવાળું કાઢ્યું હતું. ક્રાન્સના એક વેપારીનો જાપાનની સાથે મોટો વેપાર હતો. પોતાના સંબંધવાળી પેઢીજ દૂબી છે કે કેમ એ જાણવાની તેને કુદરતી ચટપટી થઈ. પણ કઈ પેઢી દૂબી તેનું નામ જાહેર થયું ન હતું, એટલે તે જાણવા એ એક બેંકમાં ગયો, અને દૂબેલી પેઢીનું નામઠામ પૂછ્યું.

શરાફ કહે: મારાથી કોઈનું નામ કેમ દેવાય ? હવે સત્તાવાર રીતે નામ જાહેર થયું નથી અને હું નામ દઉં તો કાયદેસર ગુનામાં આવી જાઉં.

વેપારીએ બહુ માથાફોક કરી, પણ બેંકર તો એકનો બે નજ થયો. આખરે પેલા વેપારીએ કહ્યું: એક કામ કરો. હું તમને દશબાર પેઢીનાં નામો લખી આપું. તેમાં તે દૂબેલી પેઢીનું નામ છે કે નહિ એટલું જ મને કહેજો. પેઢીનું નામ દેવાની જરૂર નથી.

હા, તેમ બની શકશે—શરાફે કહ્યું.

વેપારીએ દશ નામ લખી આપ્યાં. શરાફે જોઈને

કહ્યું: હા, એમાં નામ છે.

વેપારી તો રડયા જેવો થઈ ગયો: હાય, હાય !
તો તો હું મૂઓજ !

શરાફ કહે: જાઓ જાઓ, મારા ભાઈ ! તમે કેવી
રીતે જાણ્યું ?

વેપારી બોલ્યો: શેઠ મારા ! એમાં બે જ નામ
સાચાં ને ચાલુ પેઢીઓ જેની સાથે મારે વહીવટ છે તેનાં
છે. બાકી બીજાં બધાં નામ જોડી કાઢેલાં ને કેઈ
પેઢીજ ન હોય તેવાં છે. એ મેં અહીંજ બનાવી કાઢેલાં.
મારે જોઈતું હતું તે મળી ગયું !

કેવી ચાલાકી !

૯૫ ચંદાનું ઘડિયાળ

રશિયાની રાજધાની જે અસલ સેન્ટપિટર્સબર્ગ કહે-
વાતી, તે પછી પેટ્રોગ્રાડ કહેવાતી થઈ ને હવે લેનીનગ્રાડ
કહેવાય છે તેમાં એક અજબ જેવું ઘડિયાળ છે. દુનિયામાં
એને જોઈ નથી. એની ભવ્યતા કેવી છે તે તો જુઓ.
૯૫ તો એને ચંદા છે. એકીવખતે દુનિયાના ત્રીશ જુદા
જુદા ભાગોમાં કયો ટાઈમ ચાલે છે તે એ બતાવે છે. તે
ઉપરાંત પૃથ્વીની સૂર્યની આસપાસની ગતિ, ચન્દ્રની

કળાઓ, જ્યોતિષનાં ચિહ્નો અને જુદા જુદા પંચાંગની તિથિઓ પણ એમાંથી માલમ પડે છે.

સ્વીટ્ઝરલૅન્ડ-જેને ઘડિયાળોનો દેશ કહીએ તો પણ ચાલે, તે દેશમાં આ ઘડિયાળ બન્યું છે અને રશિયા લઈ ગયા પછી ગોઠવતાં જ બે વરસ તો લાગેલાં.

હવે ક્યાંક ક્યાંક વગર ચાવીનાં ઘડિયાળ પણ બનવા માંડ્યા છે. એની ખૂબી એવી હોય છે કે એના ઢાંકણની અમુક ગતિને લીધે એની કમાન ઉકલી ગયા પછી પાછી પોતાની મેળે વિંટળાઈ જાય છે.

૪૬નો સરવાળો

ચારથી એગણીસ સુધીના કુલ સોળ આંકડાઓની એવી ચાર હાર કરો કે ઊભી ને આડી હારના સળવાળા કરતાં દરેક હારનો સરવાળો ૪૬ થાય.

જુઓ:

૧૯	૫	૬	૧૬
૮	૧૪	૧૩	૧૧
૧૨	૧૦	૯	૧૫
૭	૧૭	૧૮	૪

વળી આમાં ચોકડીહારોના સરવાળા પણ ૪૬ જ

થાય છે. તમે સરવાળો કરી જુઓ.

પેટમાં દુખે ત્યારે—

- (૧) થોડી રાઈ તેલમાં સંદેજ ભીંજવી ગળી જાઓ.
- (૨) સંદેજ ડિંગ લઈ તેની ભુફી ફાટી જવી.
- (૩) એકજ વાર ચણા જેટલો ચૂનો ને ચણા જેટલો ઓળ લેમાં કરી ખાવાં.

(૪) આદુ ને મીઠું લેમાં કરી ખાઈ જવાં. કંઈ રોગ જેવું નહિ હોય તો મટીજ જશે.

આણુંદનો ખકરો

આ વાત બનેલી છે. છાપાંઓમાં આવેલી હતી.

કેટલાક વખત પર આણુંદમાં એક સરકસ આવેલું. એ સરકસના હાથીઓ સ્ટેશનથી પોતાના તંબૂ તરફ જતા હતા. એવામાં રસ્તે એક ખકરો ઊભો હતો. પહેલાં તો હાથીઓનું આ લશ્કર સામેથી આવતું જોઈ તે ગભરાયો. પણ પછી તેને થયું કે મારા ગામમાં આ પરાયા કેાણુ ? પોતાની સઘળી હિમત એકઠી કરીને એ તો બે પગ પર ટટાર ખડો થઈ ગયો, અને હમણાં હાથીઓને શિંગડાં મારશે એમ લાગ્યું. તેવું આ સાહસિક શૂરાતન જોઈને હાથીઓની સેનાને મોખરે ચાલતો મુખ્ય હાથી ગભરાઈ

એસી ગયેા ને બીજે એક બરાડવા લાગ્યેા ને પાછો ફર્યો. એટલે બાકીના પાંચ છ પણ ગભરાઈને બહાર પૂંછડીએ નાઠા. આમ દેશદેશાવરના ભલભલા હાથીઓને પોતાની હિંમતથી એક બકરાએ નસાડયા !

હિંમતે મદો તો મદદે ખુદા !

ઠોઠ વિદ્વાનેા

નીચેના દાખલા વાંચીને કોઈ ઠોઠ નિશાળિયાએ મનમાં ફૂલાવાની જરૂર નથી.

નેપોલિયન ભણવામાં તદ્દન ઠોઠ હતો. નેપોલિયનને હરાવનાર વેલિંગ્ટનને તો તેનો મહેતાજી નાલાયકજ કહેતો.

ઈંગ્રેજ કવિ ગોલ્ડસ્મિથ આજે જગમશહુર છે પણ નિશાળમાં એને લેસન કદિ ન આવડે. જાણીતો લેખક ડીન સ્વીફ્ટ પણ નપાસ જ થતો.

કવિ વર્ડ્ઝવર્થ ડાબા હાથનો પહેલો નંબર રાખતો. સ્કોટલાંડનો માનીતો કવિ રોબર્ટ બર્ન્સ નામે થઈ ગયો છે તે ચે નિશાળમાં ઢબખુજ લેખાતો.

હિંદના જાણીતા નેતા સિ. વાઈ ચિંતામણિએ મેટ્રીકની પરીક્ષા પણ પસાર કરી નથી. સાર્વજનિક કેળવણી મંડળના સ્થાપક રા. ચુનીલાલ શાહે પણ કોઈ જાતની પદવી મેળવેલી નહિ.

માત્ર ભણવાની હોંશિયારીમાં જ કેાઈ પણ માણસની શક્તિનું માપ આવી જતું નથી એ સમજવા જેવું છે.

ગુજરાતનાં ગામ

કેટલાક કવિઓએ જાણે અજાણે એવી કવિતા રચી છે, કે તેમાં ગુજરાતના એકાદ ગામનું નામ સમાઈ જાય. જુઓ, નીચેની લીટીઓમાંથી તમને કંઈ ગામના નામ જડેછે ?

(૧) તુલસી દયા ન છાંડીએ

જબ લગ ધટ મેં પ્રાન

(તુલસી)

(૨) જે કેાઈ પ્રેમ અંશ અવતરે

પ્રેમ રસ તેના ઉરમાં ઠરે

(દયારામ)

(૩) મૃત્યુ કેરું સ્વરૂપ જો સાચું માનવ પ્રીછશે

દ્વાર નવજીવન તણું જાણી નિરંતર રીઝશે

(નરસિંહરાવ)

(૪) અમારાં વસાણાં સંતો સૌ કેાઈને ભાવે

અઢારે વરણ જેને હોરવાને આવે

સંતો અમે વહેવારીઆ શ્રી રામ નામના

(નરસિંહ મહેતા)

(૫) સૂતા શય્યાએ શ્રી અવિનાશરે
અષ્ટ પટરાણીએ છે બે પાસરે
બોલી સાહેલી શિર નામીરે
દ્વારે દ્વિજ આબ્યો કોઈ સ્વામીરે !

(પ્રેમાનંદ)

(૬) સખી ત્રીજે તે વન કેરા ઝાડારે
દશ કૂળ મંગાવે છે દહાડારે

આ નામો બધાં ચાર અક્ષરના છે. તે શોધી કાઢા ને
ન જડે તો આ ચોપડીને કોઈક પાને છાપ્યાં છે, તે જુઓ.

અતિશયમાં સાર નહિ

આ વિષય પર આપણી ભાષામાં કેટલીક કહેવતો
છે ? તમે શું ધારો છો ? જુઓ :

અતિશયમાં સાર નહિ.

રંગનાં કુંડાં ન હોય, રંગનાં તો ચટકાં હોય.

સબકું રસમેં રાખીએ, અંત લીજીયે નહિ.

અતિ સર્વત્ર વર્જયેત.

અતિશે વલોવેથી ઝેર નીકળે.

અતિ તાણ્યે તૂટી જાય.

શીતળ અંદનને બહુ ઘસીએ તો આગ નીકળે.

અતિ ભલો નહિ બોલવો, અતિ ભલો નહિ ચૂપ.
 અતિ ભલો નહિ વરસવો, અતિ ભલો નહિ ધૂપ (તડકો)
 અતિ ઘણું ના તાણીએ, તાણે તૂટી જાય.
 તૂટ્યા પછી જો સાંધીએ, તો ગાંઠ પડે વચમાંય.

કંજુસાઈનો નમૂનો

એક ગરીબ માણસ એક કંજુસ શેઠીઆ પાસે ગયો અને
 કહ્યું કે: સાહેબ, મારે આપને એક વિનંતી કરવાની છે.

પેલો કંજુસ બોલ્યો: મારે પણ એક વિનંતી કર-
 વાની છે. તે પહેલાં કળૂંત્રે, તો પછી તારી વાત.

વારૂ સાહેબ, કહો—પેલા ગરીબે કહ્યું.

મારી વિનંતી એ છે કે તારે મારી પાસે કંઈ
 માંગવું નહિ. હવે તારે શું કહેવું છે ?

સાહેબજી—કહી પેલો ગરીબ રસ્તે પડ્યો !

પગના હાથ ખનાવ્યા

સીઝર ડુકેરનેટ ફ્રાંસ દેશમાં લીલ નામના શહેરમાં
 જન્મેલો. જન્મથીજ એને હાથ ન મળે. તદ્દન
 કૂંઠો, ગિયારો છંદગી જેમ તેમ ગુજરે. ઇસ્પતાલમાં
 રહે. દરેક જણ એની દયા ખાય.

પણ આખરે એને પોતાની એવી જખરી દયા આવી

કે એણે હાથનું કામ પોતાના પગ પાસે કરાવવાનો નિશ્ચય કર્યો. એણે એવું સાંભળેલું, કે કેટલાક માણસોએ ખંત અને મહેનતથી પગ વડે લખવાનો પ્રયત્ન કરી જોયેલો, અને તેમાં ફાવેલા. સીઝરને ચીતરવાની કળા પર બહુ પ્રેમ. એટલે એણે પોતાનાં પગનાં આંગળાં વડે એમાં હોશિયારી મેળવવાનો ઠરાવ કર્યો. એણે એવો પ્રયત્ન કર્યો ને એટલી મહેનત કરી કે એને સફળતા તો મળીજ; એટલુંજ નહિ પણ લીલ નગરીમાં થયેલા પ્રદર્શનમાં એનાં ચિત્રો મૂકાયાં. છ વરસ રહીને પારીસની રોયલ એકેડેમીએ ચિત્રકળાની પરીક્ષા લીધી તેમાં પણ એ જોઠો ને અઢીસોમાંથી બીજે નંબરે આવ્યો. અઠારમો લૂઈ રાજા એની કારીગરી જોઈને એટલો રાજી થયો કે એને સાલિયાણું બાંધી આપ્યું. અને આજે તો ફ્રાન્સમાં એની કળાના ખૂબ વખાણ થાય છે.

પ્રયત્નથી કાળા માથાનો માનવી શું નથી કરી શકતો ?

ઝાડની ઉંચાઈ

તમે રસ્તે ફરવા નીકળો ને શહેર બહાર કે બીજે તમારા જોવામાં કોઈક ઝાડ આવે, અને તેની ઉંચાઈ માપવાનું તમને મન થઈ આવે તો તમે શું કરશો ? કંઈ ઉપાય સૂઝે છે ?

તમારી પાસે જો એકાદ લાકડી હોય તો તેને બસબર ઊભી જમીનમાં ખોંસી દેવી, એવી રીતે કે એનો છાંયો પેલા ઝાડના છાંયાને બરાબર પડખે જ પડે.

પછી લાકડીના છાંયાને માપી જુઓ. લાકડીની લંબાઈ અને તેના છાંયા વચ્ચે જે પ્રમાણ હોય તે જ પ્રમાણ ઝાડના છાંયા અને ઝાડની ઉંચાઈ વચ્ચે સમજવું. દાખલા તરીકે લાકડી અઢી ફૂટ હોય ને તેનો છાંયો ત્રણ ફૂટ હોય; બીજી બાજુ ઝાડનો છાંયો ૨૧ ફૂટ હોય તો ઝાડની ઉંચાઈ લાકડીની લંબાઈથી સાત ગણી જ હોય. આ હિસાબમાં ભૂલ નહિ આવે. તમે ફરવા જાઓ તો કોઈક કોઈક વાર આવું કરી જોજો. ગમ્મત પડશે.

લઢાઈનાં આયુષ

મહાભારતની લઢાઈ અઢાર દિવસ જ ચાલેલી. લઢાઈ ઘણી મોટી ને માણસ ઘણાં કપાયાં, છતાં એટલી ટૂંકીજ ચાલી એ નવાઈ જેવું. જાપાન અને રૂશિયાની લઢાઈ એક આખું વરસ ચાલેલી. અમેરિકામાં ચાલેલી માંડો-માંડેની લઢાઈએ ચાર વરસ ખેંચેલાં. બીજી બાજુ ઇંગ્લાંડે ફ્રાન્સ સાથે સો વરસ સુધી ચાલુ ને ચાલુ ધમસાણુ મચાવેલું એમ ઇતિહાસ કથે છે.

બહુનો એક ખેલ

નીચે મુજબ અંગ્રેજી અક્ષરોનું કોન્ટક એક કાગળ પર લખવું. પછી કોઈ હોસ્તભાઈબંધ કે ગમે તેને કહેવું: ઇંગ્રેજીમાં કોઈ પણ નામ યા શબ્દ ધારો, અને હું માગું તેટલી વિગત આપશો તો તમારો ધારેલો શબ્દ ખોળી આપીશ.

કોન્ટક આ પ્રમાણે છે:

A	B	D	H	P
C	C	E	I	Q
E	F	F	J	R
G	G	G	K	S
I	J	L	L	T
K	K	M	M	U
M	N	N	N	V
O	O	O	O	W
Q	R	T	X	X
S	S	V	Y	Y
U	V	W	Z	Z
W	W			
Y	Z			

સામે માણસ કહે કે શબ્દ ધાર્યો, એટલે પૂછવું: પહેલે.. અક્ષર કોણકમાંની કઈ કઈ ઊભી હારમાં છે તે કહે!. એ પછી.

બીજો અક્ષર. તે પછી ત્રીજો. એમ જેટલા અક્ષર હોય, તેટલાનું પૂછી નોંધી લેવું. હવે જે જે હારો દરેક અક્ષર માટે કહી હોય, તેના પહેલા મથાળેના અક્ષર કક્ષાવારીના કેટલામા અક્ષર છે તે કાઢી તેનો સરવાળો કરવો. અને જે સરવાળો આવે તેટલામો કક્ષાવારીમાંનો અક્ષર ગણી કાઢવો. સામા માણસે ધારેલો અક્ષર તે એજ હોય.

દાખલા તરીકે એમ-એ-વાઇ MAY શબ્દ સામા ધણીએ ધાર્યો. હવે તેને તમારા શબ્દનો પહેલો અક્ષર કઇ કઇ હારમાં છે એમ પૂછતાં પહેલી, ત્રીજી ને ચોથી બતાવશે. આ ત્રણ હારના પહેલા અક્ષરો અનુક્રમે એ, ડી ને એચ છે. અને ‘એ’ કક્ષાવારીનો પહેલો, ‘ડી’ ચોથો ને ‘એચ’ આઠમો અક્ષર છે. એટલે $1+4+8=13$ મો કક્ષાવારીમાંનો જે અક્ષર હોય તે અવશ્ય ધારેલા નામનો પહેલો અક્ષર હોય જ. એ રીતે ‘એમ’ જડશે.

ધારેલા નામનો બીજો અક્ષર તો ફક્ત પહેલીજ હારમાં છે એટલે તે તો “એ”જ છે એમ પકડાઈ જાય છે. દરેક હારના મથાળાના અક્ષરો આખા કેબલમાં એકેક વારજ છે, બીજી વાર નથી.

ત્રીજો છેલ્લો અક્ષર વાઇ સામો ધણી પહેલીમાં, ચોથીમાં ને પાંચમી હારમાં છે એમ કહેશે. તેના પહેલા અક્ષરો એ,

એચ ને પી છે તે ઇથ્રેજી કક્ષાવારીમાંના પહેલા + આઠમા + સોળમા એ પ્રમાણેના અક્ષરો છે. એટલે કક્ષાવારીનો (૧+૮+૧૬=૨૫) પચીસમો અક્ષર જ તે હોય એટલે કે 'વાઈ'જ હોય.

આ કેાષ્ટક વડે એ ગમ્મત તમે અવારનવાર કરી જોજો. ઘણીજ મઝા પડશે. શરૂઆતમાં અટપટું લાગશે, ટેવાઈ જશે. એટલે નહિ લાગે.

ખખર છે ?

ઇથ્રેજ સાંકડા મનવાળો ગણાય છે.

સ્કોટ કંજુસ ગણાય છે.

આઇરીશ કચકચિયો મનાય છે.

ફ્રેંચ મળતાવડો લેખાય છે.

અમેરિકન ઉદાર લેખાય છે.

જાપાની પાકો ગણાય છે.

માણસખાઉ ઝાડ

માડાગાસ્કરમાં માણસખાઉ ઝાડની એક જાત મળી આવી છે. સામન ચેઝ નામના એક સંશોધકે એ શોધ કરી છે. માડાગાસ્કરમાં મુસાફરી કરતાં એને એવા ઝાડનો અનુભવ થયો.

ત્યાંના મૂળ જંગલી વતનીઓ એ ઝાઠને મેલા દેવ તરીકે માને છે અને ભોગ ધરાવે છે; તથા ભજનો ખાઈને ખૂશ કરવાનો પ્રયાસ કરે છે.

એ ઝાડ આઠ ફૂટ લાંબું ને કાંટાળું હોય છે. માણસ એને અડે એટલે એના સપાટામાં આવી જાય છે અને એના કાંટાઓમાં ભીચડાઈ મરે છે.

કોઈ કંઈ ગુનો કરે તો ત્યાંના જૂના રહીશો તેને આ ઝાડ સાથે બઝાડી તેનો નાશ કરતા.

કુદરતની કારીગરી બહુ વિવિધતાભરી હોય છે.

ડાબો હાથ

ડાબો હાથ આપણે ભાગ્યે જ વાપરીએ છીએ. ડાબે હાથે ખાવું કે લખવું મુશ્કેલ લાગે છે. આથી ઘણાને લાગે કે ડાબો હાથ એવું કંઈ કરી શકે જ નહિ.

પણ એમ નથી. જમણે હાથે ખોડવાળા માણસો ડાબે હાથે બધું જ કામ કરી શકે છે. અને ડાબે હાથે ખાવાનો કે લખવાનો મહાવરો રાખ્યો હોય તે ઘણીક વાર મદદગાર થઈ પડે છે. જમણે હાથે કંઈ વાગ્યું હોય ને ચચરતું હોય તો પણ (ડાબો હાથ ફાવતો ન હોય તો) તે વાપરવો પડે છે. આને બદલે ડાબા હાથનો મહાવરો રાખ્યો હોય તો સારો પડે. જપાનમાં ઘણા છોકરા એવો મહાવરો રાખે

છે. એવો મહાવરો પાડવામાં મળ આવે છે એ પણ ખરું.

પારસીઓ અને હિંદુઓ

એમ મનાય છે કે અસલ પારસીઓ અને હિંદુઓ એ તદ્દન એક જ પ્રજા હતી. પછી કાટકૂટ પડી ને તેથી એક જુદો કાંટો થયો ને તેઓ બીજે જઈ વસ્યા.

આ વસ્તુના પુરાવા હિંદુઓના અને પારસીઓના ધર્મગ્રંથો પરથી માલમ પડે છે. તેમાંની ભાષા ઘણી મળતી આવે છે. પારસીઓની ઝંદ ભાષા અને હિંદુઓની સંસ્કૃત ભાષામાં ઘણા શબ્દો એકના એક છે. વળી હિંદુઓની અને પારસીઓની ધર્મક્રિયા તથા વિચારો સરખાવી જોતાં તેમાં પણ મળતાપણું જણાય છે. કર્મી અને જનોઈની વિધિમાં બહુ ફેર નથી. ઘણા વિદ્વાનોએ આ બાબતમાં શોધખોળ કરી અસલ બંને એક જ હતા એમ નક્કો કર્યું છે.

વહેલો તે પહેલો-

વહેલો તે પહેલો, ભૂલો તે ઘેલો

પહેલાને પાણી, પાછળનાને કાદવ

પહેલો મારે તે કદિ ન હારે

મુઠ્ઠીમાંનો છતે ને ઓઠીમાંનો હારે

પહેલાની પત્રાળી સવાની, પાછલાંને પછની
પહેલાને પ્રસાદ, પાછલાને એક
રસકસ ચુસાઈ ગયા ને હવે રહ્યા તે કુચા.

પોપટ

પોપટ બહુ ચાલાક પક્ષી છે. એને ઘણાંક કામ કરતાં
શીખવી શકાય છે ને એ બોલતાં પણ ઝટ અને ઘણું શીખે
છે. અમેરિકાના ટેક્સાસ નામના શહેરમાં તો એક પોપટશાળા
છે. મુખ્યત્વે એ નિશાળમાં પોપટોને બોલતાં શીખવવામાં
આવે છે. જુદી જુદી આવડતવાળાના વર્ગ પણ જુદા. જે
માણસ પોતાના પોપટને ભણાવવા ઈચ્છતો હોય તે ત્યાં
મૂકી આવે. થોડી ફી તો આપવી જ પડે. ફ્રેનોગ્રાફની
મદદથી આ પોપટોને ઇંગ્રેજી બોલતાં શીખવે છે. થોડે
થોડે વખતે પરીક્ષા પણ લેવાય છે. કેઈ પોપટ નબળો
માલમ પડે તો તેની કાળજી પણ લેવાય છે ને છેક ઠોઠ
હોય તો કાઢી મૂકે છે. સરકસમાં પોપટ કેવાં કેવાં કામ
કરે છે તે આપણે જોઈએ છીએ. આ પ્રમાણે પોપટો
પણ શીખીને હોશિયાર બની શકે છે.

મોટો ભૂ-ગોળો

પારીસની એક નિશાળમાં ભૂગોળ જુદી જ રીતે શીખવે

છે. એક ઘણોજ મોટો માટીનો પૃથ્વીનો ગોળો બનાવવામાં આવ્યો છે, અને તે નિશાળના વાડામાં રાખ્યો છે. આ ગોળા પર શહેરો, બંદરો, નદી, પહાડ વગેરે દરેક વસ્તુ બરાબર પાડેલી છે. ગોળો ઘણોજ મોટો છે. તેની આસપાસ ફરતાં પણ ઘણી વાર લાગે છે.

જ્યારે ભૂગોળ શીખવાની હોય ત્યારે છોકરાંઓ બધા પેલા ગોળા પાસે દોડી જાય છે અને હસતાંફૂલતાં રમતાં ગોળાને જુએ છે. રમતમાં ને રમતમાં ભૂગોળ તેમના મગજમાં ઠસી જાય છે, ને વળી મહેનત કશી પડતી નથી.

વરૂની વતસલતા

વરૂ પ્રાણી તો જંગલી છે; પણ એને એક આદત અજબ જેવી છે. નાનાં બાળક પર તે બહુ ખ્યાર રાખે છે અને તેને ઉછેરીને મોટું કરે છે. થોડા વખત પર બંગાળામાં વરૂએ ઉછેરેલી બે છોકરી મળી આવી હતી. એક આઠ વરસની હતી ને બીજી બે વરસની. ઘણીજ નાની ઉંમરે તેઓ જંગલમાં ખોવાઈ ગઈ હશે. ત્યાં વરૂના હાથે ચઢેલી; અને વરૂઓએ તેને ધવડાવી, ખવડાવી, મોટી કરેલી. વરૂઓએ ઉછેરેલાં બાળકના કિસ્સા ઘણા મળી આવે છે. અને વરૂને એવાં બાળક પર એટલો પ્રેમ હોય છે કે તે એને છોડવા, કે જવા દેવા પણ ઇચ્છતું નથી અને કોઈ

માણસ ઉઠાવી જવા માંડે તો તેની સાથે લઢાઈ કરે છે.

લખનૌ, નૈનિતાલ, સિકંદરાબાદ વગેરે શહેરોની પાસેથી પણ વરુએ ઉછરેલાં બાળકો મળી આવ્યાના દાખલા નોંધાયા છે. એ બાળકો જંગલી પ્રાણી જેવાંજ હોય છે.

સપનાં

વિજ્ઞાન બહુ આગળ વધતું જાય છે. લંડનમાં થતી વાતો અહિં સંભળાય છે અને હવે તો દૂરતું જોઈ શકાય એવી પણ તરછીબ નીકળી છે. કાન, આંખ, હાથની શક્તિ માપવાનાં યંત્ર પણ નીકળ્યાં છે. આમ છતાં હજી સપનાં કેમ આવે છે ને દરેક સપનામાં જે દેખાય છે તે શાથી દેખાય છે એની ચોક્કસ શોધ કોઈ કરી શકતું નથી. કેટલાકે કંઈ કંઈ કહે છે પણ કોઈનો મેળ બેસતો નથી. ઘણી વાર સપનામાં આપણે કદિ જોઈ ન હોય કે જેને વિષે વિચાર પણ ન કર્યો હોય એવી વસ્તુઓ પણ આવે છે અને આપણને કંઈ સમજતું નથી. મોટા મોટા વિદ્વાનો અને પંડિતો પણ આ બાબતમાં હજી કંઈ ઉકેલ કાઢી શક્યા નથી.

દિવાળીનો સાપ

દિવાળીમાં તમે સાપ “ફેાડો છો ?” ફટાકા, બપોરીઆ કોઠી, કેડિયાં વગેરેની પેઠે નાની સરખી ચપટી દાબડીમાં

નાની સરખી ઘોળી લાકડીઓની ટુકડીઓ હોય છે. ચણા જેવડી ટુકડી પર દિવાસળી ચાંપતા તેમાંથી ખાસ્સો એક કુટ લાંબો સાપ નીકળે છે. આ ટુકડીને “ફેરાઓનો સાપ” કહે છે અને તે ફેાડવામાં બહુ મજા આવે છે. કેમકે બરાબર સાપના સળવળાટ જેવો જ દેખાવ થાય છે. વળી રંગ પણ તેવો જ.

એ કેવી રીતે બનતું હશે ? પારાનું એક સંમિશ્રણ આવે છે. એમાં પારો અને ગંધક એ બેજ વસ્તુ મુખ્ય છે. એને અંગ્રેજીમાં મરકયુરી સલ્ફેસ્યેનાઇડ કહેવાય છે. એ મરકયુરી સલ્ફેાને જરા ઘટ્ટ બનાવી તેનો ઈચ્છા મુજબ આકાર બનાવી શકાય છે. તે આકાર કયો એટલે કામ પૂરું થયું. બીજું એમાં કંઈ કરવાનું રહેતું નથી. ફક્ત દિવાસળી ચાંપો એટલે સાપ નીકળ્યો જ છે ને !

મરકયુરી સલ્ફેાને ઘટ્ટ બનાવવા અંદર સહેજ પોટાશ નાઇટ્રેટ (સુરોખાર) અને ટ્રેગેસેંથ ઉમેરવા પડે છે. પણ એટલું યાદ રાખવું કે એ તદ્દન ઝેરી વસ્તુ છે. ધૂમાડો તથા રાખ બંને ઝેરી છે, એટલે આંવો સાપ બનાવતી વેળા ભારે સાવચેતી રાખવાની જરૂર છે.

પણ જરાયે ઝેરી નહિ એવો સાપ સુદ્ધાં બની શકે છે. એટલું ખરું કે તે આટલો સરસ નથી થતો. બે ભાગ જવ-

ખાગ, એક ભાગ સુરોખાર અને એક ભાગ ખૂરં (ખાંઠની ભૂકી) એ ત્રણને જુદાં જુદાં ખરાખર વાટી પછી સેળસેળ કરી તેની સોગઠી બનાવી દેવી. આ સોગઠીને ઉપરથી જ સળગાવવી. એટલે સાપ જેવું જ થશે. તમે બનાવી જોજો.

જે કરે તે કાળજીથી અને સાવચેતીથી કરજો.

નાગ પાંચમ

નાગ પાંચમને દિવસે આપણે નાગ-સાપની પૂજા કરીએ છીએ. ખરું જોતાં સંસ્કૃત ભાષામાં નાગનો અર્થ તો હાથી થાય છે. સાપ નથી થતો. વળી આ નાગ પાંચમને તો સાપ સાથે કંઈ સંબંધ જ નથી. નાગ નામની પ્રજા અસલમાં થઈ ગયેલી. તેઓ અને આર્ય પ્રજા વચ્ચે યુદ્ધ થતાં નાગ લોકો હારેલા અને આર્ય પ્રજામાં એકાકાર થઈ ગયેલા. એમ છતાં તેમનું નામનિશાન જળવાઈ રહે એટલા સારૂ આવે. એક તહેવાર આર્યોએ નક્કી કરેલો, અને તે દિવસે એ જૂની નાગ પ્રજાને માન અપાતું. ભીમ જે નાગકન્યાને પરણેલો તે સુદ્ધાં સાપણ કે નાગણ નહિ, પણ આવી નાગ લોકોની કન્યા-માણસજ, એમ આ પરથી ખ્યાલમાં આવશે.

શબ્દસાંકળી

નમૂનો: કમાલ, માલતી, લતીફ. દરેક શબ્દના છેલ્લા એ

અક્ષર લઘુ તેમાં અક્ષરો ઉમેરીને નવો શબ્દ બનાવવાની રમતને શબ્દસાંકળી કહે છે. દાખલા તરીકે કમાલના છેલ્લા બે અક્ષર લઘુ માલતી શબ્દ બનાવ્યો. ને તે પરથી લતીફ બનાવ્યો. આને બદલે કમાલ માલસર, સરદાર, દારડેનલસ-આવી સાંકળી પણ બની શકે.

ચાર પાંચ મિત્રો લેગા થયા હોય ત્યારે એક જણ એક શબ્દ બોલે અને બીજો તે શબ્દના છેલ્લા અક્ષર લઘુ નવો શબ્દ બનાવી બોલે. એમ ને એમ આગળ ચાલી શકાય, જે શબ્દ ન બનાવી શકે તે રમતમાંથી બાતલ થાય. એમ રમી શકાય. એકલા એકલા પણ કાગળ પેન્સીલ લઘુ ગમ્મત કરી શકાય. તમે એ રીતે

કદરમાંથી વીરસેન બનાવો.

કલાસમાંથી ટકોર બનાવો.

હજમમાંથી વાડીયા બનાવો.

ફરકમાંથી તકરાર બનાવો.

આ રમતથી શબ્દજ્ઞાન સારું વધે છે.

મધ

મધ કુદરતી વસ્તુ છે. અને સાચું મધ મળે તો તે બહુ ગુણકારી છે. હમણાં તો બનાવટી મધ જે ખાંડગોળ-માંથી બનાવી મૂકેલું હોય છે તે બહુ વેચાય છે. આવું મધ

કાયદાને બદલે નુકસાન કરે છે. સાચું મધ પારખવાની રીત એ છે કે તેમાં દિવેટ બોળીને સળગાવી જોવી. જો તેમ કયાંથી તડાતડ થયા શિવાય બળે તો મધ સાચું જાણવું. થોડાજ રોગ એવા હશે જેમાં મધ વાપરવાનો વાંધો મનાતો હોય. ઘણા ખરા રોગમાં તો તે ગુણજ કરે છે. અપચો, બંધકેશ, મંદાગ્નિ, હરસ, અશક્તિ વગેરે દરેકમાં એ ગુણકારી છે. રોટલી સાથે રોજ મધ ખાવામાં આવે તો તેનાથી શરીર નિરોગી રહે છે.

નારંગી

નારંગી વગેરે ફળ આપણે લોકો બહુ ખાતા નથી. માત્ર મંદવાડ હોય તોજ વાપરીએ છીએ. પણ તપાસ કરતાં દાકતરોને જણાયું છે કે હાડકાંની મજબૂતી અને વધારા માટે નારંગી બહુજ ઉપયોગી વસ્તુ છે. તેથી બાળકોને નારંગીનો રસ જેમ બને તેમ પીવડાવવાનો રિવાજ પાડવો જોઈએ. એના ચાલુ ખોરાક સાથે રોજ એકેક નારંગી અપાય તોપણ કાયદો મલમ પડશે. બીજો ખોરાક પચાવવાનું કામ પણ નારંગીના રસમાં રહેતાં તત્વો બહુ સારી રીતે કરે છે.

મૂંગા બહેરા

એક અકસ્માતથી મૂંગા ને બહેરા બની ગયેલાં માણસો

ઘણી વાર ખીજ અકસ્માતથી પાછા બોલતા ને સાંભળતા થઈ જાય છે.

મુક્કાખાજીમાં કંઈક અકસ્માત થવાથી લંડનનો એક માણસ બહિરોમૂગો થઈ ગયેલો અને પાંચ વરસ તેવો રહ્યો. પછી આંગળીમાં કંઈક લાકડાની કચ્ચર ભરાઈ જતાં તે માટે વાઢકાપ કરાવવા એ ઇસ્પીતાલમાં ગયો. તે વેળા એને બેભાન કરવા દવા આપવી પડી. એ બેભાની ને તે પછીના ઓપરેશનમાં એની જીભ ખુલી ગઈ અને ભાન આવતાં જ તે બોલતો થઈ ગયો. આવા ખીજ પણ કિસ્સા જાણવામાં આવેલા છે. કેાઈક વાર આગ લાગે ત્યારે પણ મૂગો માણસ બોલતો થઈ જવા પામે છે.

ખોટા ખ્યાલો

ઘણા લોકો એમ સમજે છે કે વિલાયતમાં લગન કરવાનું ઘણું સહેલું છે. વરવહુ એક ખીજને વીંટી પહેરાવે એટલે ખલાસ. જસ, પરણી ગયાં.

એવું કંઈજ નથી. વીંટી પહેરાવે તે તો માત્ર વેશ-વાળજ થયું. તે પછી આપણે ત્યાં જેમ ગોર ખરાબર ક્રિયા કરાવે છે તેમ તે લોકોનું પણ છે. દેવળમાં વરવહુ ખંને જાય છે. ત્યાં તેમને કેટલીક ક્રિયા કરવી પડે છે. પાદરી મંત્રો ઉચ્ચારે છે, તેમને ઉપદેશ આપે છે ને પ્રતિજ્ઞ લેવડાવે છે.

આ બધો વિધિ થાય ત્યારે જ લગ્ન પૂર્ણ થયેલું ગણાય છે.

મચ્છર વિષે

મચ્છર આપણને કહી કરડતો નથી. એ તો મચ્છરીબાઈ છે જે આપણને કરડે છે.

મચ્છર તો ડાહ્યો ડમરો છે. તે તો શાકાહારી છે, લોહીચુસ નથી. ફળફળાદિ પર બેસી તેમાંથી રસ ખેચે છે. રાંધેલા ખોરાક તરફ પણ તેનું વલણ ખરું. મચ્છરીબાઈ તો માણસના લોહીનાં જ ભૂખ્યાં.

પણ મચ્છર કે મચ્છરી બંનેને ટાળવાનો એક ઉપાય છે અને તે પીળાં કપડાં પહેરવાનો. પીળા રંગને અને મચ્છરને બાપે માયું" વેર છે. તમે ભીંત પીળી રંગાવો, બારી પર પીળા પકદા ટાંગો, પથારીને પીળી ખોલ ને પીળી બાહર રાખો, કપડાં પણ પીળાં પહેરો. પછી જોજો, મચ્છર લમને કનડે છે ?

વિમાનની વાત

એક વાર એક વિમાન ઉંચે ચઢતું હતું. જોનારામાં એક મા ને તેની પાંચ વરસની દીકરી હતાં. પાંચ માત માણસો! બહુન-વિમાનમાં બેઠા અને તે ઉંચે ઉડ્યું. થોડે ઉંચે ચઢતાંજ દીકરી માને પૂછે છે: મા, મા ! આ લોકને

પરમેશ્વરે પોતાને ત્યાં તેડયા છે?

મા શું જવાબ આપે?

માણસ જાતની મા

મક્કા શહેરનું બંદરજેડા ગણાય છે અને આ જેડાથી એક માઈલ ઉત્તરે એક અજબ જેવી કબર છે.

અજબ જેવી એટલા માટે કે આ કબર “ઈવ” = “હવા” = દુનિયા પર સૌથી પહેલી અવતરેલી સ્ત્રીની છે એમ માનવામાં આવે છે. મહંમદ પેગંબર થઈ ગયા ત્યાર પહેલાંની આ માન્યતા ચાલી આવે છે. કહે છે કે આદમ = સૌથી પહેલા પુરૂષની કબર લંકામાં છે. પણ એ વિષે હજુ ઘણું મતભેદ ચાલે છે. મુસલમાનો તો માને છે કે આદમ અને હવા પાછળથી લઢેલાં, ને પછી હવા અહીં જેડા ખાતે રહી અને ત્યાંજ દટાઈ.

કેટલાક એમ પણ માને છે કે હવા ૧૧૮ ફુટ તો ઉંચીજ હતી. પણ આ કબર તો ૪૦૦ ફુટ લાંબી છે, એટલે એ વાત ખરી નથી લાગતી. આ કબરની પહોળાઈ તો માત્ર દશ-અગીયાર ફુટજ છે તે પરથી એનો ઘાટ બહુ નવાઈ જેવો હશે એમ લાગ્યા વિના નહિ રહે. એ કબરની મધ્યમાં એક નાની સરખી ખંજલી છે. તે ખંજ-

લીની ભીંતો પર હજારો લાખો લોકો જેઓ ત્યાં જાત્રાએ આવી ગયા હશે તેમણે પોતપોતાનાં નામ લખેલાં છે ! હાથ પહોંચી શકે એટલી ઉંચાઈ સુધીજ આ નામો છે. આવાં લાખો નામો છે !

દુનિયામાં કંઈ કંઈ નવાઈઓ પડેલી છે !

તમને છે ?

ઘણા લોકોને દાંત વડે નખ કરડવાની ટેવ હોય છે. તમને છે ? હોય, તો બહુ ખૂરી ને ખરાબ ટેવ છે એમ નકકી જાણો.

એવી રીતે નખને કદિ કરડવા ન જોઈએ. નખમાં ઘણું મેલ ભરાઈ રહે છે ને તેથી એને સાફ તો રાખવાજ જોઈએ; તેમ વધતો પણ ન જ દેવાય. પણ તેનો ઉપાય એને નાનકડી કાતર આવે છે તેનાથી કાપતો એ છે. નખમાં ભરાઈ રહેલા મેલમાં અનેક જાતનાં રોગજંતુઓ હોય છે. એ જંતુઓને પેટમાં દાખલ કરવા એ નરી મૂરખાઈ જ ગણાય. આવી રીતે નખ કરડ્યાથી ગળા અને પેટના દરદો થયાનું દાકતરોના અનુભવમાં આવ્યું છે.

આવી ટેવ પડી જાય છે પછી તેને દૂર કરવી અઘરી લાગે છે. પણ પ્રયત્ન કરીને, મન મજબૂત રાખવાથી અને સતત ધ્યાન રાખવાથી એ તો શું, ખીજી ગમે તેવી ટેવ

પણ છૂટી જાય છે.

ફલેચરીઝમ

ફલેચરીઝમ શું છે તે તમે જાણો છો ? મી. ફલેચર નામના એક પુરુષ અમેરિકામાં થઈ ગયેલા. તેમણે એ પંથ કાઢેલો. એને ગુજરાતી નામ આપીએ તો ચાવણિયો પંથ કહી શકાય.

એમનું કહેવું એવું હતું કે અપચાના ને બીજા શરીરના રોગ વધારે ખાવાથી થાય છે. અને વધારે ખાવાનું કારણ એજ છે કે આપણે બરાબર ચાવતા નથી. જે માણસ બરાબર ચાવીને ખાતો હોય તો તે ઘણું એછું ખાઈ શકે, અને જેટલું ખાય તે એવું તો એકરસ થઈ ગયું હોય કે પચતાં વારજ ન લાગે.

સામાન્ય રીતે એક કેાજિયો ચાવતાં આપણને પાંચ મિનિટ પણ નથી લાગતી. જે ચાર વાર મોં હલાવ્યું ન હલાવ્યું ને ગળે ઉતારી દઈએ છીએ. કહે છે કે દરેક કેાજિયો ગણીને બાવીસ વાર તો ચાવવોજ જોઈએ. એ રીતે ચાવીને ખાઈએ તો જ તે ખોરાક નડે નહિ ને બરાબર પચે.

આમ ખાસ ચાવણ પર ધ્યાન આપનારાઓનું ફલેચરસાહેબે એક મંડળ કાઢેલું, અને તેના બધા

સભ્યો! ક્ષેત્રચરીઝમના અનુયાયી કહેવાતા.

ક્ષેત્રચરસાહેબ કહે કે ન કહે તોયે આ વાત તો ગળે ઉતરી જાય તેવીજ છે, કે જરાજર ચાવીને ખાઈએ તોજ ખોરાક પચી શકે. તમે ધ્યાનમાં રાખશો ?

કરવેરા

જુદા જુદા દેશોમાં જુદી જુદી જાતના કરવેરા હોય છે, અને કેટલીક વાર તો ગાડુ વિચિત્ર વસ્તુઓ પર પણ કરવેરા નંખાય છે. દાખલા તરીકે આપણે ત્યાં મીઠા પર વેરો છે એવો કેાઈ દેશમાં નથી. ઈંગ્લાંડના આઠમા હેનરી રાજાએ દાઢીઓ પર કર નાંખ્યો હતો. અને દાઢી રાખનારાના દરજ્જા પ્રમાણે વેરો આપવો પડતો. વિલાયતમાં જે લોકો કૂતરાં પાળે તેના પર પણ એક વેળા વેરો હતો. વળી ખ્રિસ્તી ધર્મમાં દર રવિવારે દેવળે જવું જોઈએ એવો નિયમ છે. આ નિયમ નહિ પાળે તેના પર પણ એક જાતનો વેરો લાગુ થતો. જ્યોર્જ ત્રીજાના રાજમાં તો ઇંટ પર પણ વેરો હતો !

જપાનના ભાટ

આપણે ત્યાં જેમ ભાટચારણો વાર્તા કહેવાને માટે વિખ્યાત છે તેમ જપાનમાં પણ ભાટનો વાર્તા કહેવાનો

ધંધો ચાલે છે. આજના જમાનામાં છાપાંઓ, વાર્તા-માસિક અને ચોપડીઓ—નવલકથાઓએ જે સ્થાન લીધું છે તે પહેલાં ભાટચારણો ભોગવતા.

જપાનના ભાટ લોકો વાર્તા કહે છે ત્યારે ત્રણ ચાર આનાની ટિકીટ રાખવામાં આવે છે અને તે ટિકીટ લીધા પછી હોલમાં જવાય છે. વાર્તાઓ રમુજી પણ હોય છે અને ઐતિહાસિક—ઇતિહાસને લગતી પણ હોય છે.

જપાનમાં નટ કરતાં પણ ભાટને વધારે માન મળે છે; કેમકે ભાટનું કામ વધારે અઘરું ગણાય છે. નટને તો સ્નિનસિનેરી, દેખાવ અને પોશાક ધરેણું વગેરેનો લાભ મળે છે. વળી તે બધું ગોખેલું જ બોલે છે. ભાટને તો પોતાની બુદ્ધિ ચલાવીને કામ કરવાનું હોય છે. ઘણી વાર્તાઓ કવિતામાં પણ હોય છે.

વાર્તા જ્યાં કહેવાય છે તેવા હોલ—ભવનને “ચોસેબા” કહેવામાં આવે છે. એકલા ટોકિયો શહેર-માં જ એવા દોઢસો કથાભવનો છે. એ પરથી જપાનના કથાપ્રેમનો ખ્યાલ આવશે.

ગઈ આખરૂ—

ગઈ આખરૂ પાછી ન આવે.

નાક ગયા પછી જીવતર ધૂળ.

મણનું માથું જળે. પણ નવટાંકનું નાક ન જળે.
સાકાત્રણ મણના હેડમાંથી ચણાપુર નાક ગયું તે
શું રહ્યું ?

વહેવાર કાચો તાંતણો છે-તૂટ્યો સંધાય નહિ.

મરદને આખરૂં એજ માયા.

વે પાણી મુલતાન ગયાં. (પાછાં આવે નહિ.)

મેશ મોઢે બેઠી તે ઉતરે નહિ.

મોતીનું પાણી ઉતર્યું તે ઉતર્યું.

લાજે સંપત પામીએ, લાજે મોટાં માન,

લાજ વિનાનાં માનવી, તેના લાંબા લાંબા કાન.

લાખ ગુમાવી શાખ રાખવી, શાખે મળશે લાખ;

લાખ રાખીને શાખ ગુમાવે, શાખ ગયે સૌ ખાખ.

પેલાં નામ

કવિતાની લીટીઓમાંથી જે ગામનાં નામ નીકળે છે તે
આ રહ્યાં. કમવાર નથી આખ્યાં. તમે તે બેસાડી લેજો.

મહેસાણા, નડિયાદ, નવસારી, ઉમરેઠ, વડોદરા,
રાજકોટ.

એક પુલ

રકોટલાંડની ફેરથ નદી પરના પુલની વાત જાણવા જેવી
છે. એ પુલ બહુજ મજબૂત છે. પાણીથી ૨૦૦ ફુટ ઉંચે.

છે. દોઢ માઇલ લાંબો છે. એની પાછળ અઢી કરોડ રૂપિયાનો ખર્ચ થયેલો. પાંચ હજાર માણસોએ સાત વરસ કામ કર્યું ત્યારે એ બંધાઈ રહ્યો. એમાં પચાસ લાખ તો બોલ્ટ વપરાયાં છે અને ૩૦ લાખ માણ લોખંડ વપરાયું છે. એ પુલ એટલો મોટો છે કે એક નાકે રંગવાનું કામ શરૂ કરે ને બીજે નાકે પહોંચે એટલામાં તો ત્રણ વરસ થઈ જાય છે ને પહેલું નાકું પાછું રંગવાને તૈયાર થઈ ગયું હોય છે ને ત્યાં રંગ મારવો શરૂ કરી દેવો પડે છે. ગમે તેવું લડાયક ખારકસ કે વેપારી વહાણ એની નીચેથી પસાર થઈ શકે છે. અને લઠાઈના વખતમાં આ પુલની સંભાળ બહુ ચોક્કસ રીતે રાખવી પડે છે. આ પુલ દુનિયાની એક નવાઈ જેવો ગણાય છે.

દિવાસળી

અસલના વખતમાં કંઈ પણ સળગાવવું હોય તો ચક્રમક ઘસીને દેવતા પાડતા. લાકડાને ઘસવાથી પણ તેમાંથી અગ્નિ ઉત્પન્ન થાય છે એ અસલ જાણીતું હતું.

દિવાસળીની શોધ ૧૬૮૦ની સાલમાં થઈ. ગોડફ્રે હેંકવીઝ નામના માણસે તે સાલમાં એક લાકડીને થોડા ગંધક ને ફેરફારસ લગાડ્યાં ને તે લાકડીને ખૂબ ઘસી બેઠો. દુનિયાની સૌથી પહેલી દિવાસળી તે એજ.

પછી તો ધીમે ધીમે ધીમે જુદા જુદા માણસો એમ કંઈ ને કંઈ સુધારો કરતા ગયા. અને તેને બનાવવા માટેના નવાં નવાં યંત્રો પણ ચોજાયાં. આજે તો ઠેર ઠેર દિવાસળી બને છે. કહેવાય છે કે સુધરેલી દુનિયાના માણસો- માંથી દરેક રોજ આઠ દિવાસળી સરાસરી વાપરે છે. દર મિનિટે ત્રીસ લાખ દિવાસળીઓ દુનિયામાં સળગાવાય છે.

આમ છતાં હજી આફ્રિકા અને એવા મુલકોમાં કેાઈક કેાઈક જંગલી પ્રજાઓ છે ખરી, જે આ વસ્તુને ચમત્કાર માને.

ઉમરેઠ, મુંબાઈ, ખંભાત, વગેરે સ્થળે દિવાસળીનાં કારખાનાં છે. તમે એકાદ સ્થળે જઈને જોઈ આવજો. એનાં યંત્રો તથા કામકાજ સઘળું બહુ જોવા લાયક હોય છે.

તમારે માટે--

તમારે માટે આવું આવું ઘણું જાણવાનું નિયમિત આખ્યા કરે એવું સાધન શું છે તે જાણો છો? સુરતથી ગાંડીવ નામનું પખવાઠિક નીકળે છે. તે મંગાવજો. વરસે રૂપિયા પાંચ ભરવા પડે છે પણ છળીઓ ને આવી જાણવા લાયક વાતો એમાં આવે છે.

સમાપ્ત

